

К. М. Оробець, к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО СУТНОСТІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

У тезах розглянуто сутність аксіологічного підходу у кримінальному праві. З'ясовано перспективи кримінально-правової аксіології.

В тезисах рассмотрена сущность аксиологического подхода в уголовном праве. Выяснены перспективы уголовно-правовой аксиологии.

The theses consider the essence of axiological approach to criminal law. The perspectives for criminal legal axiology are determined.

Право як частина загальнолюдської культури охоплює відносно самостійну підсистему духовних та матеріальних цінностей, а також саме по собі є цінністю. Це уможливорює та навіть робить необхідним проведення аксіологічних досліджень у сфері права.

У філософській літературі зазначається, що цінності належать не до сфери суцього (буття, того, що фактично існує), а до сфери належного (того, що має бути). Інакше кажучи, це вимоги, характеристики тих чи інших предметів, що відбивають значущість останніх. Право поширюється як на сферу суцього (правову поведінку, юридичну діяльність), так і сферу належного (правові норми, закріплені в актах законодавства). Тому при ціннісному аналізі виникає потреба диференціювати своєрідні «рівні» належного: «рівень» вимог позитивного права (нижчий) та «рівень» вимог правових цінностей (вищий), що дає можливість, зокрема, визначати, наскільки законодавчі заборони і приписи є правовими. Ось чому подальше вдосконалення законодавства неможливе без науково обґрунтованого встановлення рівня його відповідності ціннісним вимогам розвитку людини, суспільства, всієї людської цивілізації.

У кримінальному праві застосування аксіологічного підходу, безперечно, повинно базуватися на методологічних засадах, що вироблені філософією, однак водночас ці засади підлягають поглибленню, уточненню, адаптації та специфікації з урахуванням предмета і метода кримінального права, його завдань і функцій.

Аксіологічний підхід у кримінальному праві, на нашу думку, повинен передбачати дослідження кримінального права під кутом зору теорії цінностей у двох аспектах: у статиці та динаміці. У першому аспекті науковому осмисленню підлягає кримінально-правова система на тому рівні її розвитку, що склався у конкретний період історико-культурного розвитку суспільства. При цьому з аксіологічної точки зору розглядається «чинне право» в найширшому його розумінні. Для глибокого розуміння ціннісної сфери кримінального права необхідно встановити роль абсолютних (універсальних) і відносних, соціальних, групових й індивідуальних та інших видів цінностей в існуванні сучасного права, насамперед на підставі з'ясування аксіологічного змісту категорій «злочин» та «кримінально-правова відповідальність» з урахуванням результатів криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації тощо.

Другий аспект стосується реалізації та трансформації кримінального права у соціальному бутті, конкретних суспільних відносинах, юридичній діяльності тощо. У цьому аспекті аксіологічні дослідження мають дати відповідь на запитання про те, чи в правильному напрямі «рухається» кримінально-правова система, чи «зростає» цінність кримінального права як явища соціальної дійсності, наскільки відповідають процеси криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації, реалізації кримінального права правовим цінностям.

Зазначені вище аспекти в жодному разі не можна протиставляти один одному, вони щільно взаємопов'язані між собою і лише в своїй сукупності можуть сприяти формуванню комплексної наукової концепції ціннісного підходу у кримінальному праві.

До предмета вивчення кримінально-правової аксіології потрібно включати такі складові: 1) цінність самого кримінального права (яку можна поділити на власну, або самоцінність, інструментальну та соціокультурну); 2) цінності, охорону або втілення яких забезпечує кримінальне право, впливаючи таким чином на формування та розвиток системи суспільних відносин, суспільства в цілому; 3) оцінку соціальних явищ і процесів суб'єктами при поведінці, що має кримінально-правове значення (наприклад, вчинення злочину, застосування заходів, необхідних для затримання злочинця), або юридичній діяльності компетентних органів державної влади (криміналізація та декриміналізація, пеналізація та депеналізація, кваліфікація злочинів, обрання судом форми реалізації

кримінальної відповідальності, призначення конкретного виду та міри покарання за вчинений злочин тощо).

На сьогодні аксіологічний напрям кримінально-правових досліджень залишається одним із найменш розроблених. Проте упушення його з уваги у науковій, законотворчій та правозастосовній діяльності значно зву-жує межі критичного осмислення правової реальності, може призводити до невиправданого ототожнення понять «закон» і «право», а в кінцевому підсумку, до знецінення права взагалі та кримінального права, зокрема, як соціокультурного феномена, як чинника соціального розвитку.